

ב

חורף 1938/1937, (נדמה, כי היה זה בחודש פברואר), הופיעה ב"טיימס" הלונדוני, זה שכתוב-לארץ נחשב לעתים כה קרובות ל-אורים ותומים" של המדיניות הבריטית, רשימה מאת סופרו הצבאי של אותו עתון, שעוררה התעניינות בחוגים הפוליטיים, הקרובים לעניני המזרח-התיכון, הרשימה דנה בענין גבולותיה של "המדינה העברית בחלק של ארץ-ישראל", אשר הוצעה כחצי-שנה לפני-כן ברו"ח של הועדה המלכותית ("ועדת-פיל"); והיא עמדה על הצורך בתיקון הגבולות שהוצעו, — מטעמי הכסחון וההגנה. בעל הרשימה — הק"פ ב. לידל-הרס הנודע — סבר, כי לשטחי המישור והעמק (השרון, יזרעאל) יש לתת פאה מספקת של גבעה והר, כדי שלא יהיה למעשה, פרזון לכל פשיטה והתקפה. הצעתו זו, בלי להכנס לענין הגדול יותר של הגבול הצריכה שינויים, לעומת תוכניתה של ועדת-פיל, בראש וראשונה בנפות ג'נין, טולכרם ולוד-רמלה, והיתה כצמצמת את היקפו של ה"א" אשר מסביב לשכם. (לרקע הפרשה הזו עור ישובו "מערכות" בחוברת הבאה ברשימה "מעמד והתפש-טות" במדור "כלכלה ומשק"). כידוע, באה הערכתו המקצועית הנ"ל של הק"פ לידל-הרס כבר בימי השפל של תוכנית הועדה המלכותית, ולאחר מינוי ועדת וודהד. ממילא, ירדה במהרה מעל הפרק גם הבעיה שבה טיפל באותה רשימה. אך יש ענין בהזכרת הדבר בשעת שלה. חוזר לטפל בעניני בריטניה. במזרח-התיכון.

קפיטן לידל-הרס, אשר הערותיו על התמורה במושגים האימפריאליסטיים לגבי המזרח-התיכון מתפרסמות בחוברת זו (עמ' 15), נמנה עם הידועים ביותר בין הסופרים בעניני צבא ומלחמה במאה העשרים. דעותיו הן דעות של איש, אשר שורה של ממשלות (ביניהן, כמה פעמים, ממשלת צרפת, בעלת הצבא הגדול והחזק שבתקופת 1920—1935) הזמינוהו לביקור-הערכה רשמיים בצבאותיהם, לשם מתן מסקנות והצעות. על דעות כאלו אי-אפשר לעבור בלי שימת-לב. שאלה אחרת היא, אם דווקא השקפותיו — ובתוכן, אלו שברשימה המתפרסמת כאן — הן העתידיות להתקבל בתורת המדיניות הרשמית. גם ממשלת-צרפת זו, המזמינה אותו לעתים קרובות, לא קיימה את המלצותיו (וכמה מן הדברים שלא קיומו נתנו אותותיהם ב-1940). רוב "בעלי-החזקה" שבצבא הבריטי התייחסו אל לידל-הרס בעל הדעות המתקדמות והביטויי החריף, יחס של חשד וחשש. אכן, השפעתו הצבורית, כסופר ה"טיימס" וכבר-סמכא מוכר, היתה רבה, ובשנות 1937—1938, כשכיהן במינוסטריון-המלחמה הור-בלישה נעשה לידל-הרס הבלתי-רשמי של המינוסטר ושל מדיניות-התיקונים שלו. מידת השפעתו של לידל-הרס, בימים ההם, למול התנגדות החוג השמרני שבצמרת הצבא ובמעמדה-הקצויות, הוערכה אז לא על פי העובדא, אם לפי מגמותיו וקבעו התיקונים, אלא באיזו מידה בכלל הוכנסו תיקונים כי כמעט כל מה שהיה "תיקוני הור-בלישה" מ-1937—1938 כבר דרש וביסס מקודם לידל-הרס — משריונו של חיל-הפרשים ועד הנהגת "מדיקרב"; מציירת חיל רגלים ממונע ועד להכנסת "שלוש" בתרגול-הסדר ובטקטיקה הועירה. הקרע בדעות וביחסים, שבא ב-1939 הביא גם לידי הסתלקותו מן ה"טיימס". עם זאת ייתכן מאוד, שבהערכתו כיום אין הוא אלא "צויד כמה צעדים קדימה" מהנהגת הצבא הרשמית. הנעה אולי — כפי שמתקבל על הדעת — באותו כיוון עצמו.

ר

שימתו של מ. פריי (עמ' 19) אינה יכולה להתחרות עם דברי לידל-הרס. מבחינת משקל המומחיות המקצועית. אך היא משמשת מסגרת להערותיו של לידל-הרס, במידה שיש בה בבואה לשינוי-הערכין הכללי, המתהווה במערכות האימפריאליסטיות הקיסרותיות-הכוללת של בריטניה. ארנסט בוויין שרה-היצון הבריטי, ומדיניותו הכללית בעניני אסיה ואפריקה אין

לנתקם מן התפיסה הכוללת של איסטרטגית-המגן הבריטית. וכשם שהגישו לענייני ארצות-ערב מושפעת, בהדאי מן השיקולים בדבר המקום ששטחי המזרח התיכון עתידים לתפוס בבטחון-הקיסרות, כן עשויות גם המחשבות על אפשרות העתקת מרכז-הכובד האסטרטגי-ההגנתי יותר דרומה לתת אותותיהן בעסקי-מדיניות. ההתעניינות הבולטת של בוויין בגאולת הגזע הסומלי מהרפת חוסר היסטוריה אחידה והעדר גוף מדיני משלהם — וזה בדור של איחוד סומלי האיטלקית הבריטית והחבשית, תחת הנהגה בריטית אווידה — לא במקרה באה. ע"כ, איפוא, צוינה בסיומה של הרשימה מאת א. סוקר שבחוב ז'ובעמ' 22, וע"כ מופיעה „סומלילנד הגדולה“ כ„חוט השני“ בתכנית „ערביתאן המאוחדת“.

ס

דורת המאמרים על ארץ-ישראל בימיקדם, אשר החילונו בה מלפני שנתיים ומעלה; מתחדשת עתה במאמרו של ד"ר מיזלר (חלק ראשון) על „מלחמות ישראל וארם“ (עמ' 23). יש להעיר, כי המאמר לא „נתכון לכלול את מלחמות יהודה, פרט אלאו שבכרית עם מלכות ישראל-שומרון, ואף לא מלחמות ישראל שלא נגד ארם. בעריכת הסדרה כולה משתתפים שני ייבין וב. מיזלר, והכוונה היא, בסופו של דבר, להוציא קובץ המוקדש לעברם הצבאי של א"י ושל העם העברי בתוכה.

ה

המאמר השלישי (ג. הפולנים) שבמדרת „לקח עמים שוחרירדור“, המתפרסם כאן (עמ' 31), טעון, אולי, הערה הצריכה לחול גם על שאר פרקי הסדרה, הקודמים והעתידיים לבוא. בצבוריותו רוח הנוהג (לאחר שחוג זה אי אחר קבע לו הערכה מסוימת לגבי בעיותיו כיום), לחפש ולברור מתוך לקח העבר ומתוך נסיונם של עמים אחרים את כל העובדות והדוגמאות העשויות להוכיח את צדקת ההנחה שחוג זה או אחר כבר קידשה לעצמן ועשאה נר לרגליו במדיניותו האקטואלית; הפיתוי לנהוג כך — ודאי שגדול הוא, אך יש במנהג זה משום סילוף תמונות היסטוריות והקניית בטחון-מזויף בתוקפן של סברות קבועות מראש. מחובתו של צופה הליכות ההיסטוריה (גם אם יש לו דעות מסוימות משלו על בעיות היום — ואולי דווקא וביחוד הוא, כדי שלא ייכשל בהערכת הדרכים אשר יועילו למטרותיו) לציין ולמצות את מלוא הלקח, (בין אם פנים לו לכאן ובין אם פנים לו לכאן), הנוגע בבחינה המסוימת שאותה עליו להאיר במאורע ההיסטורי כתומר למחשבתו בדור הזה. אגב עיון כזה ייתכן שיצופו עובדות „בלתי-נוחות“, שלא תמיד יש בהן דווקא לסייע דביטוס ההשקפה האחת. אך האמת היא, כי רק מתוך „סתירות“ כאלו מתלבנת המציאות של דינמיקה פוליטית והיסטורית, אשר היא, ולא הנוסחאות „המרוקחות“ בכונה תחילה, יכולות לשמש לנו לקח אמתי. וכך ימצא, בודאי, הקורא „סתירות“ בין ההערות שנאמרו לגבי ההיסטוריה הפוליטית הציכית ובין ההערות לגבי הפולנית; אך, לאמתו של דבר, לא היא ב„סתירות“ הללו יותר מאשר ציון הקטבים המנוגדים ששניהם גם יחד מוטעים ומיסקים. דבר זה יצריך יותר מחשבה עצמית מאת הקורא — והיא-היא מקור הברכה וההגרות המדינית. בפרקי „הסדרה“ הבאים — לקח האירים והאיטלקים.

ק

וראי מאמרו של י. בר „העיר כזירת מאבק של כוחות שחרור“ (עמ' 43) יוכלו לעיין עתה, בקשר לנושא הנדון, ב„מערכות“ חוב' ס' „קרבות-עיר במלחמה המודרנית“ מאת תומס גריי, בחוב' י"ד-ט"ז „מחסומי-דרך“, מאת קול. ג. וייד, עמ' 40—38; ובאותה החוברת „קרבות רחוב“ (מתוך ספר שימוש), וכן בחוב' כ"ט, — רשימת „מרד פרג“ עמ' 93. בחוב' ל' — „הדברת מהומות בערי-חומה“, מאת ליקול. ה. מ. באראוס, ו„אבן מקרי תירה“ (סיכומי סטלינגרד) לר. גימצינסקי וז. יורלב; בחוב' ל"ג-ל"ד — „מרד הפולנים בורשה“, מאת

גנ. בורקומרובסקי. מאמר זה בא לסכם התפתחות היסטורית, כדי לאפשר לראות את ההורה על רקע הנסיון.

אשר למאמרו האחר של י. בר בחובי זו — „מערכות עיר היסטוריות — ולקחן“, (חלק א'), הרי תפקידו, כעדות שמו, להדגים כמה מערכות קלטיות מן הסוג הנדון, למען הבלט היטב כמה מן הגורמים הטופוגרפיים, המדיניים, האופרטיביים והטקטיים, הפיקודיים והפסיכולוגיים אשר בצירופיהם קבעו את ההכרעות באותן המערכות, ובמידה רבה הנם בעלי משקל עד היום.

ג גורל בורקומרובסקי — והו כיום לא רק שם של מספר זכרונות קרוב, אלא גם של בעל-עמדה וטוען פוליטי-מפלגתי (אם בכלל אפשר להפריד הפרדה גמורה בין שניים אלה). רשימותיו המתפרסמות כען נופו (במידה שהדבר היה בגדר האפשרות) מכל חומר של פולמוס פוליטי-היסטורי, — אך ודאי שגם בצורתן זו עדיין ניכרת בהן ראייתו הפרטית את מהלך המאורעות ההם. ואגב הדפסת תיאוריו של ב.י. כדאי להציג זו מול זו שתי הערכות (שלבאורה הן סותרות זו את זו, אך למעשה משלימות אשה את רעותה) — בדברי עמידתם הנפשית של היהודים מזה והפולנים מזה בפני ההשמדה הנאצית.

אלכסנדר ורת, ממיטב המתארים והמנתחים הפוליטיים המתקדמים באנגליה של ימינו, שעשה את שנות המלחמה ככתב ברוסיה, פירסם תאור מבקרו הראשון בחזית פולין באבגוסט-ספטמבר 1944, שבו הוא מפתח, אגב אורחא, תפיסה בענין מאורעות-ורשה, השונה למדי מתפיסתו של בורקומרובסקי. בספרו על ביקורו בלובלין בסוף אבגוסט, מצטט הוא דבריו של פולני משכיל, מאלה ששיחפו בימים ההם פעולה עם הצבא הסובייטי: „קיים בין היהודים פלטים טרגי, מין תחושה של גזירת-גורל, שאינה נחלתם של אנשים אחרים. זהו מעין תסביך פסיכולוגי. באותו צבובמבר איום, משעה 6 בבוקר ועד שעה 8 בערב, היו רמקולים משמיעים על פני כל העיר כולה את הולט „הרובה הכחולה“ — 8000 היהודים מגיטו-לובלין, ועוד אלפים ממחנות-ריכוז ומקומות אחרים, היו מובלים למיידאנא. קבוצה גדולה של יהודים, ואיש אחד, ברגד שמו, בראשם, היו מזוינים: וכשהגיעו לנקודה מסוימת בלובלין, התכוננו לתקוף את שומריהם, אך כשהגיעו לאותה נקודה ראו כי משני צדי הדרך נצבו שורות צפופות של אנשים. ס, מזוינים מכף רגל ועד ראש, ותקפתם הרגשה, שהרי ממילא ייהרגו — וכאן נתפרקה בקרבם איזו חוליה. וברגר פקד: „השליכו נשקכם“. מה היה זה? ניצוץ של תקווה, אולי לא יהרגום, אולי, בכל זאת, — או הפחד שאם יגלו התנגדות, יענו אותם באופן עוד יותר איום? „מהר, מהר“ — צעקו בלא-הפסק אנשי הס. ס, כשהם מתחמרים, עם כלביהם, אחרי אלפי היהודים. הם לא ניסו עוד לברוח; הם הובלו לתוך תאיה-גזים; אחדים מהם נורו. במשך כמה ימים היה בית-המשפחות מלא עבודה. אך היו שם, באותו המון, שמונים רוסים, והם ניסו להמלט; חמשים נהרגו, אך שלושים חמקו“ — „כן, — אמר הפרופיסור (פולני מאותו הסוג גם הוא) — „ההרגשה כי גורלם הוא להיות גרופים — זהו דבר-מה שיהודים רבים חשים אותו תחושה חזקה, הלא הרדיפות מילא תפקיד כה רב בתולדות עמם. זה משפיע על אורח-התנהגותם, אבל אין להכליל! המרד בגיטו-ורשה אשתקד הריהו דבר אשר כל אומה היתה מתגאה בו“.

ודאי שקשה לדעת, אם נכון הוא תאור המקרה שניתן בדברי אותו פולני. אדרבא, בתוך התאור עצמו יש פרטים רבים המעוררים ספק, אך מחוץ לכל ספק הוא, כי כן, בערך כך, ראו את הליכת היהודים למות, בכללותה, בני העמים „האריים“, המסתכלים מן הצד. משינופי חומר נוסף על מערכת ורשה 1944, מן הראוי יהיה להשלים את תמונתה ולבררה יתר בידור.

ס פר אמריקאי שימש מקור לרשימה „הדברת מהומות“ (עמ' 63) לי. כרמלי, ואנשי נסיונו של צבא ארצות-הברית בפרשה מיוחדת זו הוא שטבע את חותמו על תוכן הספר.

ס יסמת ית-רקשר בין אימון צבאי למציאות השימוש בו בתנאי המלחמה ויוחת מאד בספרות ובעתונות הצבא בארה"ב בשנים האחרונות, הרשימה הניתנת (בעמ' 71), אוסיינית לסדרה ארוכה של מאמרים מעין אלה, אם כלליים ואם העוסקים בפרטיו של מקצוע זה או אחר.

ג יבור ברית-המועצות, גנרל-מיוור פטרו ורשיגורה, לא היה בראשית מלחמת גרמניה-רוסיה אלא במאי סרטיק שלא מצא ידיו ורגליו בענייני צבא ופיקוד. מבחן הקרב — ומבחן-הנפשו והרצון — שעמד בו בהיותו סגן מפקד מחלקה המחוסר ידיעה ונסיון, מתואר ברוב אמיתיות ובאירוניה שופעת בקטע הזכרונות הניתן בעמ' 74... בהמשך הימים שימש ורשיגורה כאחד מסגניו של מנהיג הפרטיזנים הנודע קובפאק, וזכרונותיו המפורטים משמשים מקור עשיר בחומר להכרת פרשת הפרטיזניות מן הסוג המאורגן ורתב-המידות. בחוברות הקרובות של „מערכות“, יוקדש מקום לתמצית הפרשה הזאת.

ק גת ויליאמס בעל הרשימה „עתידה של עבר-הירדן“ (עמ' 78) ידוע לנו משכבר, ולאן דווקא כאחד הידירים של המפעל הציוני. היה עורכו של Britain & The East. רשימתו על עבה"י אינה אלא חוליה בשרשרת מאמרי התעמולה על מדינות ערב החדשות המציפה את העתונות הבריטית בזמן האחרון.

ר אוי הוא שציבורנו יעמוד על סעיפיו המפורשים של החוזה שבין בריטניה לעבה"י (וה"הסכם הצבאי" הנספח אליו) וירד לסוף משמעותם. לכן ניתן בעמ' 80 מבחר סעיפי החוזה וההסכם העוסקים בענייני הגנה ובטחון — לפי שהם העיקר באותו דבר כולו.